

POŽEŠKA KATEDRALA

Uredila

Katarina Horvat-Levaj

Autorice tekstova

Silvija Banić, Katarina Horvat-Levaj,
Arijana Koprčina, Irena Kraševac, Ivanka Reberski,
Mirjana Repanić-Braun, Vlasta Zajec

Fotografije

Paolo Mofardin
Goran Vranić

Arhitektonski nacrti

Marie Stepinac

POŽEGA – ZAGREB, 2022.

STUDIJE I MONOGRAFIJE

Instituta za povijest umjetnosti

Knjiga 54

BIBLIOTHECA ARS SACRA POSEGANA

Knjiga 14

Izdavači

Požeška biskupija, Požega

Institut za povijest umjetnosti, Zagreb

ArTresor naklada, Zagreb

Za izdavače

Ivica Žuljević

Katarina Horvat-Levaj

Silva Tomanić Kiš

Recenzenti

akademik Vladimir Marković

prof. dr. sc. Sanja Cvetnić

Urednica

Katarina Horvat-Levaj

Likovno i grafičko oblikovanje

Franjo Kiš, ArTresor naklada

Lektura

Karmela Prosoli

Korektura

Zvonimir Prosoli

Kazala

Lina Šojat

Nijedan dio ove knjige ne smije se umnožavati, fotokopirati ni na bilo koji način reproducirati bez pismenog dopuštenja izdavača.

Sadržaj

UVOD

Antun Škvorčević, požeški biskup

PROSLOV

11

CRKVA SV. TEREZIJE U RAZDOBLJU OD POČETKA GRADNJE DO OSNIVANJA POŽEŠKE BISKUPIJE (1756.–1997.)

KASNOBAROKNA CRKVA SV. TEREZIJE

Katarina Horvat-Levaj

ARHITEKTURA KASNOBAROKNE CRKVE

21

CRKVENE PRILIKE U POŽEGI OD POJAVE GRADA U PISANIM IZVORIMA DO USPOSTAVE FILIJALE ZAGREBAČKE BISKUPIJE (13.–18. STOLJEĆE)

23

Požega u srednjem vijeku (13.–15. stoljeće) 23 • Požega
pod osmanskom okupacijom (1537.–1691.) 25 • Požega
nakon oslobođenja od Osmanlija – sjedište županije (1745.) i
slobodni kraljevski grad (1765.) 28

ZAGREBAČKI BISKUP FRANJO THAUSZY I GRADNJA ŽUPNE CRKVE SV. TEREZIJE

33

URBANISTIČKI SMJEŠTAJ

39

PROSTORNA ORGANIZACIJA CRKVE

45

Kripte 58 • Sjemenište 59

IKONOGRAFSKI PROGRAM CRKVE I NJEZINO OPREMANJE TIJEKOM 18. STOLJEĆA

61

O ARHITEKTONSKOM TIPU

67

O TIPU PROČELJA

77

O ARHITEKTONSKOJ PLASTICI I DEKORACIJI

83

PITANJA ATRIBUCIJE

91

Vlasta Zajec

OLTARI I CRKVENI NAMJEŠTAJ IZ DRUGE POLOVINE 18. STOLJEĆA

99

O NEKADAŠNJIIM OLTARIMA

101

GLAVNI OLTAR

103

Požeški glavni oltar i štukomramorni oltari u sjevernoj
Hrvatskoj 110 • Tipologija i moguća ishodišta oltarnog rješenja 119

BOČNI OLTARI SV. IVANA NEPOMUKA I SV. MIHAELA ARKANĐELA

121

PROPOVJEDAONICA

127

ISPOVJEDAONICE I SAKRISTIJSKI ORMAR

135

VJERNIČKE I KORSKE KLUPE, KRSTIONICA, ORGULJE I PRIČESNA KLUPA	141
<i>Mirjana Repanić-Braun</i>	
BAROKNE SLIKE	149
MISTIČNI ZANOS SV. TEREZIJE BEČKOG SLIKARA CASPARA FRANZA SAMBACHA	151
O smještaju slike i donatorici, Mariji Tereziji 151 • Mistična iskustva sv. Terezije i ikonografija slike na glavnom oltaru 155 • 'Preobrazba' slike 162	
CASPAR FRANZ SAMBACH – ŠKOLOVANJE, UTJECAJI, KARIJERA I ŠIRI KONTEKST DJELOVANJA	165
Székesfehérvár 166 • Sloup 167	
NEBESKA SLAVA SV. IVANA NEPOMUKA BEČKOG SLIKARA JOHANNA BANDERA	171
Johann Bander 173	
POBJEDA SV. MIHAELA ARKANĐELA NAD SOTONOM	175
SLIKE NA PREDELAMA OLTARA SV. IVANA NEPOMUKA I SV. MIHAELA ARKANĐELA	177
BAROKNE OLTARNE SLIKE IZ ŽUPNE CRKVE SV. TEREZIJE, DANAS U DIJECEZANSKOM MUZEJU U POŽEGI	181
<i>Marijin pohod Elizabeti</i> 181 • <i>Bezgrješno začće Blažene Djevice Marije</i> 183 • <i>Četrnaest svetih pomoćnika</i> 185 • Ostala slikarska djela iz crkve sv. Terezije 185	
<i>Arijana Koprčina</i>	
KASNOGOTIČKI, RENESANSNI I BAROKNI LITURGIJSKI PREDMETI	193
KASNOGOTIČKI I RENESANSNI LITURGIJSKI PREDMETI	195
PREDMETI IZ RAZDOBLJA OSMANSKE VLASTI	199
RAZDOBLJE NAKON OSLOBOĐENJA OD OSMANSKE VLASTI – PODATCI O BAROKNIM LITURGIJSKIM PREDMETIMA IZ SREDINE 18. STOLJEĆA	207
BAROKNI LITURGIJSKI PREDMETI NABAVLJENI ZA ŽUPNU CRKVU SV. TEREZIJE	211
POŽEŠKI ZLATARI IZ 17. I 18. STOLJEĆA	219
<i>Silvija Banić</i>	
TEKSTILNI LITURGIJSKI PREDMETI IZ 15. DO 18. STOLJEĆA	223
OBNOVA CRKVE SV. TEREZIJE U 19. I RANOM 20. STOLJEĆU	
<i>Irena Kraševac</i>	
OLTARI I VITRAJI U 19. I RANOM 20. STOLJEĆU	251

OLTARI I DRUGA UNUTARNJA OPREMA	255
ORGULJE I VITRAJI	263
<i>Ivanka Reberski</i>	
ZIDNE SLIKE IZ KASNOGA 19. STOLJEĆA	271
ZIDNE SLIKE MARKA ANTONINIJA	275
ZIDNE SLIKE OTONA IVEKOVIĆA I MATE CELESTINA MEDOVIĆA	279
<i>Arijana Koprčina</i>	
LITURGIJSKI PREDMETI IZ 19. I PRVE POLOVINE 20. STOLJEĆA	299
LITURGIJSKI PREDMETI IZ 19. STOLJEĆA	301
NABAVA LITURGIJSKOG POSUĐA PRI OBNOVI CRKVE NA PRIJELAZU IZ 19. U 20. STOLJEĆE	303
<i>Silvija Banić</i>	
TEKSTILNI LITURGIJSKI PREDMETI IZ 19. I 20. STOLJEĆA	309
KATEDRALA SV. TEREZIJE OD OSNIVANJA POŽEŠKE BISKUPIJE 1997. GODINE DO DANAS	
OBNOVA KATEDRALE I RESTAURACIJA INVENTARA	319
<i>Katarina Horvat-Levaj</i>	
OBNOVA ARHITEKTURE KATEDRALE	321
<i>Vlasta Zajec</i>	
ISTRAŽIVANJE KRIPTI	327
<i>Ivanka Reberski</i>	
RESTAURACIJA ZIDNIH SLIKA	331
<i>Ivanka Reberski</i>	
OBNOVA VITRAJA	335
<i>Vlasta Zajec</i>	
OBNOVA OLTARA I CRKVENOG NAMJEŠTAJA	339
<i>Mirjana Repanić-Braun</i>	
RESTAURIRANJE SLIKA	345
<i>Arijana Koprčina</i>	
OBNOVA LITURGIJSKIH PREDMETA I OSNIVANJE RIZNICE KATEDRALE	353
<i>Ivanka Reberski</i>	
OPREMANJE KATEDRALE DJELIMA SUVREMENE UMJETNOSTI	357

OPREMANJE SVETIŠTA	359
Aplikacije na oltaru i ambonu	361
OPREMANJE BOČNIH KAPELA	365
Bočne kapele 2012.–2013. godine	365
Bočne kapele 2020.–2021. godine	377
OPREMANJE PJEVALIŠTA	385
Orgulje	385
KRIPTA KATEDRALE – UREĐENJE KAPELE SV. IVANA PAVLA II.	389
VRATA KATEDRALE	399
Nebeska vrata	399
Biskupijska vrata i Vrata sv. Terezije	403
ZVONA KATEDRALE	407
PREDMETI U SLUŽBI LITURGIJE	409
LITURGIJSKO RUHO	429

KATALOG UMJETNINA

ARHITEKTURA	438
OPREMA UMJETNIČKIM DJELIMA IZ 15. DO 20. STOLJEĆA	439
Oltari i crkveni namještaj	439
Kipovi	442
Slike	443
Freske	445
Vitraci	446
Liturgijski predmeti od metala	448
Liturgijski predmeti od tekstila	453
OPREMA DJELIMA SUVREMENE UMJETNOSTI	458
Katedrala	458
Kripta	461
Riznica	463

UMJESTO POGOVORA

INSTEAD OF AN AFTERWORD	471
STATT NACHWORT	475
AL POSTO DI POSTFAZIONE	479

DOKUMENTI • IZVORI • LITERATURA • KAZALA

DOKUMENTI O GRADNJI I OPREMANJU CRKVE SV. TEREZIJE	485
IZVORI I LITERATURA	501
Izvori	501
Literatura i objavljeni izvori	502
Elaborati	507
Mrežni izvori	507
KAZALA	509
Kazalo osoba	509
Kazalo lokaliteta i spomenika	513

UVOD

Proslov

Biskup Antun Škvorčević

Monografija pod naslovom *Požeška katedrala* važan je crkveno-kulturni pothvat jer je ona prvi cjeloviti stručni prikaz kasnobaroknog zdanja, podignutoga za župnu crkvu sredinom 18. stoljeća. Kvalitetom arhitekture, opreme i svojom veličinom crkva kao da je bila predodređena za svrhu koja nadilazi župne potrebe. Apostolskim pismom *Praeclarum evangelizationis opus* 5. srpnja 1997., kojim je osnovao biskupiju sa sjedištem u gradu Požegi, papa Ivan Pavao II. odredio je: »Crkvu Bogu podignutu u tom mjestu, a posvećenu u čast svete Terezije, uzdižemo na stupanj i dostojanstvo stolne crkve, podjeljujući joj prava i povlastice koje takvim hramovima pripadaju.« Navedenim činom sveti Papa okončao je i raspravu o pitanju osnutka biskupije na području zapadne i srednje Slavonije sa sjedištem u Požegi. To pitanje ostalo je, naime, otvoreno i nakon sjednice *Povjerenstva za razgraničenje biskupija* 1781. godine u Beču, koja je imala negativan ishod, uglavnom zahvaljujući stajalištu zagrebačkog kanonika Antuna Mandića, rođenoga Požežanina, kasnijega đakovačkog ili bosanskog i srijemskog biskupa.

Nisu poznati pisani tragovi po kojima bi se moglo zaključiti da je zagrebački biskup Franjo Thauszy (23. ožujka 1698. – 11. siječnja 1769.) podupirao osnutak biskupije u Požegi. No sve što je poduzimao išlo je za tim da u tom gradu uspostavi središte obnove onog dijela Zagrebačke biskupije koji joj je dodijeljen nakon oslobođenja Slavonije od Osmanlija, te je na taj način postavio temelje za uspostavu biskupije. Dovoljno je podsjetiti na nekoliko činjenica koje govore tomu u prilog. U skladu sa svojim konceptom da što

bolje poveže spomenuti dio svoje biskupije sa Zagrebom, biskup Thauszy – poštujući povijesno-kulturne posebnosti ovoga kraja – nastojao je u gradu Požegi uspostaviti određene ustanove u službi uređenja crkvenog stanja nakon odlaska Osmanlija. Među ostalim, biskup je 1753. osnovao novu župu u Požegi, izgradio župnu crkvu sv. Terezije, otvorio sjemenište i Akademiju za izobrazbu svećenika, utemeljio Subalterni konzistorij, upravno tijelo slavonskog dijela svoje biskupije.

S obzirom na gradnju nove župne crkve, biskup Thauszy naišao je na nerazumijevanje i otpor požeških gradskih i vojnih vlasti, no to je u konačnici donijelo višestruko dobro. Dopuštenje za izgradnju zatražio je, naime, od kraljice i carice Marije Terezije u Beču, i dobio ga je uz njezinu nemalu materijalnu potporu. Pribavio je kvalitetan nacrt iz kruga austrijskih arhitekata, možda posredovanjem i same carice, prema kojem je izgrađena crkva, jedno od najuspjelijih sakralnih zdanja te vrste u Hrvatskoj. Izidor Kršnjavi, neprijeporni stručnjak za našu povijesno-kulturnu baštinu, drži da su požeška crkva sv. Terezije i zagrebačka crkva sv. Katarine dva najreprezentativnija primjera hrvatskih baroknih crkava. Jednobrodna je to longitudinalna građevina, čija je gradnja započela 1756., dovršena za tri godine, dugačka 43 metra i široka 22 metra, s vitkim zvonikom visokim 63 metra. Crkva svojim stilskim karakteristikama očituje najbolja rješenja onodobnoga srednjoeuropskog sakralnoga graditeljstva te je nazvana *magnifica ecclesia* («veličanstvena crkva»), koja bi svojom kvalitetom i veličinom pristajala i nekomu većem gradu od Požege. Po kakvoći ne zaostaje ni njezina oprema, premda ponešto suzdržana, vjerojatno zbog manjih materijalnih mogućnosti, uvjetovanih, među ostalim, i sedmogodišnjim ratom koji je trajao u vrijeme njezine gradnje, te je posvećena tek 1763. godine. Nekoliko je kasnobaroknih oblikovnih izraza u njezinoj opremi. Ponajprije glavni štukomramorni oltar, dar biskupa Thauszyja, s vrlo vrijednom velikom oltarnom palom bečkog slikara Franza Caspara Sambacha, narudžba same carice Marije Terezije za požešku crkvu njezine svete zaštitnice. Navedeni oltar svojevrstan je spomenik simbioze carice i biskupa u gradnji požeške župne crkve, pa je na njegovom vrhu ugarska kruna kojom je carica bila okrunjena za ugarsko-hrvatsku kraljicu. Drugu cjelinu njezine kasnobarokne opreme predstavljaju propovjedaonica s grbom biskupa Thauszyja, te pokrajnji oltari, izrađeni u rezbarenom svijetlom drvetu s pozlaćenim rokoko ukrasima, na kojima su slike sv. Ivana Nepomuka, bečkog majstora Johanna Bandera, te sv. Mihaela arkandela, nepoznata slikara. U sličnom tonu svijetlog drveta su i krstionica u desnoj bočnoj kapeli s likom sv. Ivana Krstitelja, koji krsti Isusa, te izrezbarene klupe u glavnoj lađi, a slične su kanoničke klupe u svetištu izrađene u 19. stoljeću. Na posljetku, u dnu glavne lađe nalaze se četiri drvene marmorizirano obojene ispovjedaonice, koje zajedno sa sakristijskim ormarom iste izradbe tvore posebnu skupinu kasnobarokne opreme. Vrijednom povijesno-kulturnom naslijeđu crkve pripadaju i zidne freske hrvatskih slikara Celestina Medovića i Otona Ivekovića te oslikani prozori u bečkoj umjetničkoj radionici *Ceylings Erben* koncem 19. stoljeća.

Postavši katedralom, požeška crkva sv. Terezije postupno je uređivana, a najvažniji zahvati njezine prilagodbe za liturgijska pontifikalna slavlja izvedeni su 2007. godine i nakon toga pod vodstvom Josipa Devčića, prepošta požeškoga Stolnog kaptola sv. Petra, i osječkog arhitekta Milka Puncera, uz savjete isusovca Marka Ivana Rupnika iz Rima. Usred svetišta postavljeni su kameni oltar u skladu s propisima Drugoga vatikanskog koncila, biskupska katedra i ambon, pod je obložen novim kamenom, restaurirana je oprema iz 18. i 19. stoljeća, uređena kripta s kapelom sv. Ivana Pavla II., utemeljitelja Biskupije u kojoj je relikvija njegove krvi, nabavljeni su liturgijski predmeti za biskupska slavlja i smješteni

Pogled prema svetištu

u uređenu Riznicu, zajedno s metalnim, tekstilnim i drugim predmetima zatečenima u katedrali, počevši od 15. stoljeća. Među njima su i liturgijska odjeća koju je carica Marija Terezija darovala crkvi u prigodi njezine posvete 1763. godine, te misnica i mitra biskupa Franje Thauszyja, graditelja i posvetitelja crkve. Na pjevalište su 2007. godine postavljene nove orgulje sa 40 registara graditelja Wolfganga Eisenbartha iz Passaua u Njemačkoj, a već prije (2004.) u zvonik je podignuto pet novih zvona izlivenih u tvrtki Grassmayr u Innsbrucku, kojima je pridruženo šesto zvono iz prethodne skupine zvona. U prigodi 20. obljetnice uspostave Požeške biskupije, katedrala je uređena izvana. Godine 2016. na glavni ulaz postavljena su brončana *Nebeska vrata* kiparice Marije Ujević Galetović, a 2017. *Biskupijska vrata* na kapeli Mlade nedjelje te, na posljjetku, i *Vrata sv. Terezije* iste umjetnice na ulazu na pjevalište i u župni dom. Tijekom obnove katedrala je opremljena i djelima suvremenih umjetnika: velikim brončanim svijećnjacima i procesijskim križem Kuzme Kovačića u svetištu, slikama Đure Sedera, među kojima su i najnovije postavljeni križni put, zatim u kripti kiparski radovi Marije Ujević Galetović s reljefima u kamenu i bronci te brončani kip utemeljitelja Biskupije pape Ivana Pavla II., u nadnaravnoj veličini, potom drvena sedilija Šime Vulasa, svijećnjaci i relikvijar pape Ivana Pavla II. u izvedbi Petra Barišića, mozaik *Noć u svemiru* Vatroslava Kuliša prema nacrtu Marije Ujević Galetović. U vrijeme restauriranja bočnih oltara s konca 19. stoljeća, na njihova mjesta bili su postavljeni drveni oltari i križni put Šime Vulasa sa svijećnjacima, a ponad njih velike slike Isusova rođenja i uskrsnuća autora Đure Sedera, koji su nakon povratka spomenutih oltara raspoređeni na druga mjesta u katedrali – u kapelu Biskupskog doma i u Dijecezanski muzej.

Razgledavši katedralu sv. Terezije pri svojem prvom pohodu Požegi, nadvojvoda Otto von Habsburg, predsjednik Paneuropske unije, očitovao je veliko iznenađenje s obzirom na njezinu arhitektonsku posebnost i opremu. Ustvrdio je da crkva svojim visokim elegantnim zvonikom predstavlja snažnu vertikalnu, oko koje je organizirana urbana cjelina, te ona svrstava Požegu među one europske gradove koji u svojem središtu imaju katedralu – za razliku od izvanoeuropskih svjetskih metropola s neboderima u središtu – stvarajući impresivnu vizuru, osobito ako se promatra iz zraka. Posrijedi je europsko kršćansko poimanje grada kao zemaljske nastambe usmjerene prema onostranosti, smislu i cilju čovjekovih ovozemaljskih nastojanja. S nadvojvodom se možemo složiti i u tom da sačuvani habsburški tragovi u katedrali imaju ne samo povijesno-političko nego šire kulturološko značenje, jer podsjećaju na vrijeme kada je Požega snažno izgrađivala svoju pripadnost srednjoeuropskom krugu.

Iznenađujuće je da tako važno zdanje kao što je katedrala sv. Terezije u Požegi dosad nije bilo sustavno, stručno i cjelovito obrađeno i tiskom predstavljeno javnosti, te je ova crkva, prema riječima nadvojvode Otta von Habsburga, bila ne samo »crna rupa« u njegovu poznavanju Hrvatske nego i u mnogih kod nas. Izradbu monografije *Požeška katedrala* pokrenula je, naručila i financirala Požeška biskupija. Ona je plod višegodišnjeg istraživanja katedrale i njezinog vrjednovanja, rada nekolicine stručnjaka, pod znalačkim spisateljskim i uređivačkim vodstvom dr. Katarine Horvat-Levaj, ravnateljice Instituta za povijest umjetnosti u Zagrebu, u grafičkoj pripravi ArTresora, a u izdanju Požeške biskupije, Instituta za povijest umjetnosti u Zagrebu i ArTresor naklade. Premda je njezino tiskanje bilo planirano prije, knjiga je ugledala svjetlo dana o 25. obljetnici osnutka i uspostave Požeške biskupije te uzdignuća požeške crkve sv. Terezije na katedralno dostojanstvo. Ona uvodi čitatelja u povijesna zbivanja koja su potaknula gradnju ove crkve te komparativnom metodom obrazlaže pojedine sastavnice njezine arhitekture,

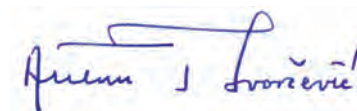
opreme i predmeta za liturgijsku uporabu s njihovim značenjem u hrvatskom i širem europskom kontekstu, dajući slikom i tekstom na uvid njezino sadašnje stanje nakon obnove koja je trajala više od deset godina.

Vjerujem da će svaki čitatelj ove monografije poželjeti posjetiti požešku katedralu i postati dionikom onoga što se ne može postići njezinim pisanim prikazom, što sam i sâm iskusio u prigodi svojega prvog pohoda navedenom sakralnom zdanju. Već izvana osvojila me je elegancija katedrale, s nekim svojim nedovršenim govorom, koji upućuje na više i dublje od onoga što možemo vidjeti – na onostranost. Ušavši u njezine prostore, osjetio sam kako u njima nisam stranac niti izgubljen, kao u nekima drugima posebice modernim crkvama, nego srođen s proporcijama i skladom njezine arhitekture, s opremom koja odgovara nekim mojim vlastitim duhovnim senzibilitetima, odmjerena u namještaju, nježna u koloritu fresaka umjetnikâ Celestina Medovića i Otona Ivekovića, koje su se stopile s arhitekturom tako da ni u čem ne povrjeđuju njezin snažan identitet, nego mu, upravo, pridonose. Naslutio je sve to i mladi Miroslav Kraljević kada se, potaknut kolorističkom i sakralno sadržajnom uvjerljivošću spomenutih fresaka, i sâm dao na prve slikarske ogleda, izradivši akvarel Medovićeve freske *Uznesenje svete Terezije u nebo* na svodu crkvenog svetišta, izložen u Dijecezanskom muzeju Požeške biskupije. Na svoj način, Kraljeviću se pridružio i Matko Peić, kada je dao peru maha te, polazeći od svojega bogatog putopisnog iskustva, u nekoliko navrata opisivao svoju požešku župnu crkvu sv. Terezije biranom slikovitošću vlastita izraza.

No uz navedene fizičke proporcije požeške katedrale, osobno sam postao i dionikom njezinih duhovnih proporcija, onoga što je više od vrsne arhitekture i umjetničkih djela koja ju krasi, posebice kada sam kao biskup ondje predvodio prvo euharistijsko slavlje s brojnim vjernicima. Bilo je to duboko iskustvo otajstva koje u nama ostvaruje sâm Isus Krist snagom svojega Duha, kada nas kao pobjednik nad smrću okuplja i u svetom slavlju ispunja svojom ljubavlju s križa, moćnijom od smrti, uvodeći nas tako u dinamizam svoje besmrtnosti. Tada se ostvaruje i najsnažnije iskustvo mjesne požeške Crkve u njezinim vidljivo-nevidljivim dimenzijama, u krilu jedne, svete, katoličke i apostolske Crkve, čemu zapravo služi zgrada koju nazivamo katedralom, uzdignutom u svoju liturgijsku prikladnost slavljem posvete 27. rujna 2007. godine, o desetoj obljetnici uspostave Požeške biskupije.

Dok od srca zahvaljujem svima koji su svojim marom ili na bilo koji drugi plemeniti način pridonijeli tomu da dobijemo u ruke tiskani stručni prikaz požeške katedrale, iskreno želim da ova monografija pokrene čitatelje na sudjelovanje u svetim otajstvima koja se u njoj slave, te da postanu dionici dragocjenoga duhovnog iskustva, koje im može darovati samo Bog. Neka po zagovoru sv. Terezije na čitatelje monografije, posjetitelje požeške katedrale i sve koji u njoj slave sveta otajstva, siđe svaki Božji blagoslov!

Požega, 8. svibnja 2022.

požeški biskup